

Selim Ali Selam'ın Hatıratı Çerçevesinde 1908-1918 Yılları Arası Beirut

Beirut Between 1908-1918 Within the Memory of Selim Ali Selam

Özlem Yağmur Şafak¹

¹Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, ozlemyagmursafak@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9405-3060

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler

1913 Paris Arap Kongresi,
Beirut,
Cemiyet-i İslahiye,
Osmanlı İmparatorluğu,
Selim Ali Selam

Makale Geçmişi:

Geliş Tarihi: 18 Eylül 2021

Kabul Tarihi: 14 Mart 2022

ARTICLE INFO

Keywords

Arab Congress of 1913,
Beirut,
Cemiyet-i İslahiye,
Ottoman Empire,
Selim Ali Selam

Article History:

Received: 18 September 2021

Accepted: 14 March 2022

ÖZET

Bu çalışma, Selim Ali Selam'ın hatıralarının bulunduğu "Beirut Şehremininin Anıları (1908-1918)" kitabı referans alınarak oluşturulmuştur. Bu çerçevede, 1908-1918 yılları arasında gerçekleşen önemli olaylar anlatılmıştır. Beirut Şehremini ve Beirut mebusluğu yapan Selam, vefatına kadar aktif bir şekilde siyasete katılmıştır. Osmanlı milliyetçisi olan Selam, zamanla değişmiş ve bölgenin imparatorluktan ayrılmasıyla Arap milliyetçisi olmuştur. Araplar, Arap coğrafyasında reform yapılması talebinde bulunmuştur. Bab-ı Ali tarafından bu istekler kısmen yerine getirilmiştir. Daha kapsamlı ıslahatlar yapılmak istense de Birinci Dünya Savaşı nedeniyle yapılamamıştır. Bu dönemde Araplar arasında Osmanlı milliyetçisi olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmak isteyen Araplar da vardır. Selam'ın Cemiyet-i İslahiye'ye katılmasıyla geçirdiği değişim ve dönüşüm aynı zamanda Arap coğrafyasının da geçirdiği değişim ve dönüşüme paraleldir. Selam'ın hatıraları sayesinde dönemin farklı düşüncelerine de değinebilmekteyiz. Selam'ın anıları çerçevesinden de anlaşılacağı üzere, bu dönem pek çok farklı düşüncelerin ve hareketlerin iç içe geçtiği bir dönemdir.

ABSTRACT

This study was came together with reference to the book "Beirut Şehremininin Anıları (1908-1918)", which contains the memories of Selim Ali Selam. Within this framework, important events were explained that took place between the years of 1908-1918, in Lebanon. He served as the mayor of Beirut and deputy of Beirut and actively participated in politics until his death. Selam, who was an Ottoman nationalist, changed his mind and became an Arab nationalist with the separation of the region from the empire. Arabs demanded reformation in the Arab geography. These requests were partially fulfilled by Sublime Porte. Although more comprehensive reforms were desired, they could not be made due to the World War I. In this period, there were Ottoman nationalists among Arabs as well as Arabs who wanted to part from the Ottoman Empire. The change and transformation that Selam went through with his participation in the Cemiyet-i İslahiye, was also paralleled to the change and transformation of thought in the Arab geography. Thanks to the memoirs of Selam, we can also touch on the different ideas of the period. As can be understood from the memoirs of Selam, this period is a period in which many different thoughts and movements are intertwined.

1908 yılında siyasete giren Selim Ali Selam, vefatına kadar aktif bir şekilde siyasete katılmıştır. Bu çalışmada Beirut Şehremini ve Beirut mebusu olan Selam'ın anılarının bulunduğu "Beirut Şehremininin Anıları (1908-1918)" kitabı üzerinden Cebel-i Lübnan'ın 1908-1918 yılları incelenecektir. Selam'ın hatıralarını anlattığı dönem aynı zamanda hem Cebel-i Lübnan'ın hem de Arap coğrafyasının değişim ve dönüşüm yaşadığı bir süreçtir. Çalışmada bu şekilde dönemselleştirme yapılmasının temel nedeni, hem Cebel-i Lübnan bölgesinin 1908-1918 yılları arasındaki siyasal düşüncesini anlamak hem de Cebel-i Lübnan bölgesinin imparatorluktan kopuş sürecini kavramaktır.

Selam, Arap bölgelerine reformu savunmakta ve Bustani gibi vatan-anavatan ayrımı yapmaktadır. Ancak Selam'ın Osmanlı milliyetçiliğine yakın olduğunu görsek de bu düşüncesi zamanla değişmiştir. Bölgenin imparatorluktan kopuş sürecinden vefatına kadar da Arap topraklarının birliği için mücadele etmiştir. Selam'ın hatıraları sayesinde dönemin farklı düşüncelerine de değinebilmekteyiz. *Cemiyet-i Islahiye* üyesi olan Selam, aynı zamanda *1913 Paris Arap Kongresi*'ne de katılmıştır. Cemiyetin istekleri Beyrut'ta çeşitli ıslahatların yapılmasıdır. Vilayetler Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle cemiyet kapatılmıştır. *Cemiyet-i Islahiye*'nin kapatılması Beyrut'ta çeşitli tepkilere sebep olsa da yeniden açılmamıştır. *1913 Paris Arap Kongresi* de Arap coğrafyasının ıslahatına yönelik düzenlenen bir kongredir. Ancak kongrenin önemli bir özelliği, Araplar arasındaki ayrılıkçı fikirleri varlığını gün yüzüne çıkarmasıdır. Kongrede çeşitli reform kararları alınsa da Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle alınan kararların uygulanması çok sınırlı kalmıştır. Çalışmada ise ağırlık verilecek konular *Cemiyet-i Islahiye* ve *1913 Paris Arap Kongresi*'dir. Arap İsyanı'nın ardından Kral Faysal'ın emri altına giren Beyrut, kısa süre sonra İngilizlerin ve Fransızların işgaline uğramıştır. Ancak çalışmanın kapsamına bu dönem girmemektedir.

Çalışmada İngilizce, Fransızca, Osmanlıca ve Türkçe literatür ve arşiv taraması yapılmış ve birincil ve ikincil kaynaklar kullanılmıştır. Literatür ve arşiv taraması ile çeşitli haberler, arşiv belgeleri, kitaplar ve makaleler bulunmuştur. Çalışmanın temel kaynağı ise Hasan Ali HALLAK tarafından Selim Ali Selam'ın anılarının derlendiği "Beyrut Şehremininin Anıları (1908-1918)" kitabıdır. Bu çalışmanın temel hedefi, Beyrut Şehremini ve mebusu olan Selam'ın anıları üzerinden imparatorluğun merkezden uzak ve kısmen de özerk bir bölgesinin 1908-1918 yılları arasında yaşadığı siyasal değişimi ve dönüşümü anlamak ve bölgenin imparatorluktan kopuş sürecini incelemektir. Literatür ve arşiv tarama yöntemi ile yapılan olan bu çalışma, temel olarak üç ana başlığa ayrılmaktadır. İlk ana başlıkta Selam'ın hayatı anlatılacaktır. İkinci ana başlıkta 1908 yılına kadar bölgenin nasıl yönetildiğini kısaca özetlendikten sonra 1908-1918 döneminde Cebel-i Lübnan'da meydana gelen olaylardan ve siyasi dönüşümlerden bahsedilecektir. Son bölümde ise Selam'ın anılarında öne çıkan konular anlatılacaktır.

1. SELİM ALİ SELAM'IN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

Babası şehrin ileri gelen tüccarı olan Selim Ali Selam, 27 Temmuz 1868 tarihinde Beyrut'ta dünyaya gelmiştir. Eğitiminin bir kısmını Rum Katolik Patrik Koleji'nde alan Selam (Salibi, 2002, s.168), babasının vefatı nedeniyle işleri devralması gerektiğinden on yedi yaşından sonra eğitimine devam edememiştir. Selam, kendisini ticarete ispatlamış ve sözü geçen biri olmuştur. Beyrut'un ileri gelen ailelerinden Berberlere mensup Ömer el-Berber'in kızı Gülsüm ile evlenmiş ve on bir çocuğu olmuştur (Hallak, 2009, s.3).

Selam zeki, açık görüşlü ve zarif birisi olup köklü ve soylu bir aileye mensup değildir. Avrupai bir görünüşü olan Selam, hayatı boyunca dini vecibelerini yerine getirse de dindar değildir ve geleneksel değerlere bağlı birisidir (Kassir, 2010, s.204). Örneğin yaşadıkları yer Musaytaba, zamanla Beyrut'a doğru büyümesine rağmen evini başka bir yere taşımamış, babasından kalan evi onararak ve yeni yerler ekleyerek yaşamını orada sürdürmüştür (Kassir, 2010, s.204). Sadece oğullarını değil kızlarını da okutan Selam, çocuklarına batılı tarzda eğitimler vermiştir. Selam'ın kızı Anbara 1920 yılında Lübnan'da örtünmeden dışarıya çıkan ilk Müslüman kadın olmuştur.

Selam'ın ailesinin kendisinden önce siyaset ile yoğun bağı yoktur ancak Selam gençliğinden itibaren siyaset ile ticaret hayatını beraber götürmüştür. Öyle ki Selam'ın ticaretteki başarıları sayesinde Selam Ailesi'nin geliri Beyrut'ta XVIII. yüzyıldan beri ağırlığını koyan Bayhüm Ailesi'nin gelirini geçmiştir (Kassir, 2010, s.204). 1895 yılında Ticaret Odası üyesi olan Selam, 1900 yılında Ziraat Bankası'nın başkanı olmuş, 1909 yılında ise görevinden ayrılmıştır (Hallak, 2009, s.4). Selam'ın siyasetteki başarıları ve Beyrut halkının da desteği ile Nazım Paşa devrinde *Beyrut Vilayeti İdare Meclisi*'ne üye olmuş ve 1908'de II. Meşrutiyet'in ilanının ardından Beyrut Belediye Başkanı seçilmiştir. Selam'ın hayatının dönüm noktalarından biri de *Cem'iyyetü'l Makasidi'l Hayriyyeti'l İslamiyye* üyesi olmasıdır. 1908 yılında üye, 1909 yılında ise başkan olmuştur. Selam hem siyasetteki hem de ticaretteki başarıları nedeniyle hem Osmanlı valisinin ve yöneticilerinin hem de Avrupalı konsolosların dikkatini çekmiştir. Couget'in Selam ile ilgili raporlarına göre Selam, "Beyrutlu Hristiyanlar tarafından sevilen ve hoşnutlukla anılan (...), Hristiyanlarla iyi ilişkiler içinde olup onlar tarafından sevgi ve saygı" gören biridir (Hallak, 2009, s.6).

Selam 1913 yılında Paris'te düzenlenen *Birinci Arap Kongresi*'ne katılmıştır. Osmanlı milliyetçisi ve Arap taraftarı olan Selam, kongrede Arapların Osmanlı İmparatorluğu ile bağı koparmak gibi bir düşüncesi olmadığını belirtmiş ve "Araplar canlarını, mallarını ve evlatlarını yüce hilafet makamı için feda etmektedirler" demiştir (Hallak, 2009, s.25). Bununla beraber Selam, Cebel-i Lübnan'da ıslahatlar yapılması gerektiğini savunmuştur. Selam, 1914 yılında Osmanlı mebusu olarak İstanbul'a gitse de Birinci Dünya Savaşı nedeniyle kısa süre sonra Beyrut'a geri dönmek zorunda kalmıştır.

Selam'ın hayatının diğer dönüm noktası ise Filistin'deki *Hüle Arazisi* meselesidir. Selam, 1914 yılında *Osmanlı Suriye Sınırlı Ziraat Şirketi*'ni yönetmeye başlasa da Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla şirketin imtiyazı sona ermiştir. Savaşın ardından Filistin topraklarındaki *Hüle Arazisi* İngilizlerin idaresi altında kalmıştır. Selam savaştan sonra şirketin faaliyetlerini devam ettirmek istese de İngiliz hükümeti izin vermemiştir. 1918-1929 yılları arasında Hüle'deki arazilerin ıslahı konusunda uğraşan Selam, İngilizlerin 1929 yılında yaptıkları hata üzerine imtiyaz hakkını kazanmıştır. 1929 yılında Hüle'deki arazilerin ıslahında

çalışmak için birkaç çocuğuyla Filistin'e gitmiştir. Şirketin imtiyazını geri kazanmaya çalışırken maddi açıdan yüksek bir kayba uğrayan Selam, "ıslah edilmiş toprakların tamamının bölgede yaşayan Araplara verilmesi şartını getirdikten sonra, çok önemsiz bir meblağ karşılığında araziyi elinden çıkartmıştır" (Hallak, 2009, s.56).

İngiltere'nin ve Fransa'nın bölgedeki çıkarlarının farkında olan Selam hem İngiltere hem de Fransa'yla iş birliğini reddetmiştir. Selam 1919 yılının başlarında tutuklanmış, yaklaşık dört ay hapis yatmıştır. Selam hakkında yolsuzluk sebebiyle açılan dava 1935 yılında zamanaşımına uğrayarak düşmüştür (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi: 30-10-0-0 9/52/9). Fransa'nın Cebel-i Lübnan'a müdahalesine karşı olan Selam, Fransızlara direnen direnişçilerin başındaki iki isimden biridir. Fransız idaresine karşı Suriye birliğinin tesisi için uğraşmış, Fransızların icraatlerine karşı olmayı 1938 yılında rahatsızlanıncaya kadar sürdürmüştür (Hallak, 2009, s.65-70). Selam, 26 Haziran 1938 tarihinde vefat etmiştir.

2. 1908-1918 YILLARI ARASINDA CEBEL-İ LÜBNAN

2.1. 1908 Yılına Kadar Cebel-i Lübnan

1860 İç Savaşı'nın ardından bölgede kurulan Mutasarrıflık Sistemi ile bölge sükunete kavuşmuştur. Davud Paşa ilk mutasarrıf olarak bölgeye atanmıştır. Kurulan sistem 1864 yılında revize edilmiş ve Cebel-i Lübnan'ın imparatorluktan ayrılana kadar yeniden düzenlenmemiştir. 1861 yılında sükunet sağlandıktan sonra Cebel-i Lübnan'da Arap aydınlarının yayınladığı pek çok gazete ve dergi mevcuttur. Dergilerde ve gazetelerde edebi, kültürel ve politik sorunlar tartışılmış ve basılı yayın aracılığıyla bu tartışmalar geniş kitlelere ulaşmıştır. Beyrut'ta ülkenin ve bölgenin en önemli okulları bu dönemde açılmıştır. Bu okullardan Beyrut Amerikan Üniversitesi 1866, Fransız Saint Joseph Üniversitesi ise 1875 yılında açılmıştır. Bu dönemde Cebel-i Lübnan'da kültürel Arap uyanışı başlamıştır.

1860 İç Savaşı'ndan sonra Maruniler ve Dürziler arasında çeşitli isyanlar meydana gelse de bölge içerisinde çözülmüş ve Mutasarrıflık Sistemi'nin kökten değiştirilmesine gerek kalmamıştır. Bölge, Hristiyan mutasarrıfın emri altında barış içerisinde yaşadığı için savaştan bir yıl öncesine kadar Lübnan, Osmanlı bir idare için en umut verici yer olmuştur (Thompson, 2013, s.118). Ancak İttihat ve Terakki'nin tutumları ve Cemal Paşa'nın bölgeye atanması ve Cemal Paşa'nın sert tutumları nedeniyle bölgedeki düzen bozulmaya başlamıştır. Yine de bu dönem Akarlı'nın tabiri ile "uzun barış" dönemidir (Akarlı 1993, s.1, 189).

2.2. 1908-1918 Yılları Arasında Cebel-i Lübnan

1908 yılında Jön Türk devriminin ardından Beyrut, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Araplar için siyasi reform merkezi gibi olmuştur (Salibi, 2002, s.168). Arapların Jön Türk devrimine karşı tepkisi ikiye ayrılmıştır. Yeni orta sınıf bu adımı olumlu bir gelişme olarak yorumlasa da eski ayan aileleri kanunların kendilerinden yana olmadığını bildikleri için karşı çıkmışlardır (Masters, 2017, s.228). Bir kesim Osmanlı İmparatorluğu himayesi altında kalmayı, bir kesim de İngiliz ya da Fransız yönetiminin altına girmeyi istemektedir. Ancak Selam bu fikri desteklememektedir. Örneğin Selam ve Abdülkerim el-Halil arasında geçen konuşmada "Devlete karşı çıkmak üzere İngilizlerle birlikte askeri ayaklanma planlıyoruz, şuradan bize şöyle yardımlar gelecek şunlar da bize katılıyor... gibi şeyler söylemeye başlayınca kendisine döndüm ve Ey Abdülkerim! Böyle işlere bulaşmamayı tavsiye ederim. Ben kendi adıma böyle işleri hiçbir zaman onay vermem" demiştir (Hallak, 2009, s.151).

Mayıs 1909'da Dürziler Havran'da El-Atrash ailesinin önderliğinde bağımsızlık talebiyle isyan etmiştir. Sami Paşa önderliğindeki Osmanlı birliği bölgeye gelerek isyanı bastırmıştır. İsyanda yaklaşık 6.000 Dürzi hayatını kaybetmiş ve isyanın ele başları da tutuklanmıştır. Bu isyandan sonra bölgede ciddi bir isyan görülmemiştir. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Bab-ı Ali bölgede isyan çıkmasından korktuğu için tutukluları serbest bırakmıştır.

İtalya Trablusgarp Savaşı'nın bir parçası olarak 24 Şubat 1912 tarihinde Beyrut'a saldırmıştır. Beyrut'u top atışına tutan İtalya, bölgedeki Osmanlı Donanması'nı da yok etmiştir. Cebel-i Lübnan'ın özerk yapısı Birinci Dünya Savaşı döneminde tamamen kaldırılmış ve bölgenin yönetimi doğrudan İstanbul Hükümeti'ne verilmiştir. Ancak bu dönemde bölgenin yasama, yürütme ve yargı sisteminin temelleri değişmemiş sadece ufak birkaç düzenleme yapılmıştır. Ayrıca bu dönemde Lübnanlılar askerlik hizmetinden de muaf tutulmuştur (Akarlı, 1993, s.173). Ancak bu dönemde pek çok kişi idam edilmiş, hapse atılmış ya da sürgün edilmiştir. Bu dönemde Bab-ı Ali, Maruni Kilisesi'nin özerkliğine Hristiyanların Fransa'ya sadakat sözü verdiği gerekçesiyle son vermiştir.

Cebel-i Lübnan Birinci Dünya Savaşı'na asker göndermese de savaş döneminde ciddi bir şekilde açlıkla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu açlığın sebeplerinden ilki savaş nedeniyle devletin hem gıda maddelerine hem de yük hayvanlarına el koymasındır. İkinci neden ise çekirge istilasıdır. Çekirgeler neredeyse bütün ürünleri yemiştir ve 1915-1918 yılları arasında Cebel-i Lübnan halkının neredeyse yarısı açlıktan ölmüştür (Harris, 2012, s.174). Çekirge istilası bölgede hastalıklara da neden olmuş ve bölgede görülen veba nedeniyle binlerce kişi hayatını kaybetmiştir (Rassemblement Canadien pour le Liban, 2004, s.32). Yaşanan açlığın farkında olan Cemal Paşa;

“Beyrut ve Cebel-i Lübnan’ın dört yüz bini aşan genel nüfusu için bu yardımlar hiç sayılır. Ben istiyordum ki, zavallılar için dışarıdan, İspanya veya Amerika tarafından özel bir yardımda bulunulsun. Bunun için Marunî Patriği -Hristiyanlığın bir mezhebi- tarafından Papa hazretlerine bir mektup yazdırılarak İsviçre elçimiz vasıtası ile Papa’ya takdim ettirdim. Amerikan Üniversitesi Müdürü Dr. Blis tarafından Cumhurbaşkanı Wilson’a rica ettirdim. İstanbul’a müttelitler defalarca yazarak İspanya Kralı, Amerikan Cumhurbaşkanı, Papa hazretleri velhasıl her kim vasıtası ile olursa olsun Beyrut’a dışarıdan beş on bin ton zahire ve birkaç tıbbi malzeme yetiştirilmezse, suçsuz halkın felakete sürükleneceklerini ve açlıktan ve çeşitli hastalıklardan meydana gelecek müthiş ölümlerin önünü almak bence mümkün olmayacağını bildirdim”

demiş ve Amerika ile İspanya’dan gelen yardımlara el konulduğunu belirtmiştir (Cemal Paşa, 2010, s.314-315). Cemal Paşa yaşanan kıtlık nedeniyle Beyrut’un ve Cebel-i Lübnan’ın merkezine her gittiğinde altı yedi vagon tahıl götürüp fakirlere dağıttığını söylemiş “hatta müttelik ve tarafsız konsoloslara dahi” ordunun erzakından verdiğini belirtmiştir (Cemal Paşa, 2010, s.316). Kıtlık ve hastalıklar da Cebel-i Lübnan’ın kaderini tayin etmiştir. Merkezi hükümetten yardım alamayan ve hem hastalıktan hem de açlıktan kırılan Lübnan halkı, Osmanlı İmparatorluğu ile bağları koparmayı istemiştir. 18 Eylül 1918 tarihindeki yenilgi nedeniyle Suriye Arapları isyan etmiştir. Osmanlı ordusu 27 Ekim 1918’de Halep’i dahi boşaltmak zorunda kalmıştır (Cemal Paşa, 2010, s.233). 6 Ekim 1918 tarihinde Arap hükümeti tarafından Beyrut’taki hükümet konağına Arap bayrağı asılsa da 11 Ekim’de İngiliz ve Fransızların işgaline uğramıştır.

2.3. Cemiyet-i İslahiye

Cebel-i Lübnan bölgesinde yaşayan Araplar, dini değerleri çerçevesinde bölünseler de ister Müslüman ister Hristiyan olsun Arap üst kimliklerini korumuşlardır. Bunun bir örneğini de ıslahat hareketi ve 1913 Paris Arap Kongresi çerçevesinde görmekteyiz. Hem Müslim hem de Gayrimüslim Araplar, Arap bölgelerinin ıslahı ve Arap milliyetçiliği ortak temasıyla hareket etmişlerdir.

Cebel-i Lübnanlı Müslümanlar bölgeyi İngilizlerin, Maruniler ise Fransızların işgal etmesini istiyordu (Tauber, 1993, s.135). Bu durumdan ürken Selam, dönemin Beyrut Valisi Edhem Bey ile iletişime geçmiş ve kapsamlı reform çalışmaları ile durumu tersine çevrilebileceğini düşünmüştür. Vali ile iletişime geçtikten sonra bir komite toplayan Selam, 1913 yılının başında kurulan Beyrut Reform Cemiyeti olarak bilinen *Cemiyet-i İslahiye* derneğini kurmuştur. *Cemiyet-i İslahiye* din ayırımına dayanmayan, Müslümanlar ve Hristiyanlar tarafından kurulan ilk dernektir. Derneğin kurucularından Şeyh Ahmet Hassan Tabbara’nın editörlüğünü yaptığı İttihad el-Osmani gazetesinde derneğin kuruluş haberi yayınlanmış ve imparatorluğun güç ve toprak kaybetmesini merkezileşme politikasına ve hükümetin güçsüzlüğe bağlamış, çözüm önerisi olarak da adem-i merkezîyetçilik ve yabancı uzmanların görevlendirilmesini getirmiştir (Tauber, 1993, s.137).

Cemiyet-i İslahiye, 12 Ocak 1913 tarihinde Beyrut Belediye Binası’nda düzenlenen toplantı ile resmen açılmıştır (Kassir, 2010, s.241). Derneğin kurulması ile bölgedeki ayrılıkçı hareketler yatışmıştır. Derneğin üyeleri de “devletlerinden hiçbir şekilde ayrılmak istemediklerini, çünkü devlet yaşadıkça hayat bulduklarını ve -Allah korusun!- devletin ölümünün kendilerinin de sonu olduğunu” söylemişlerdir (Hallak, 2009, s.114). Cemiyetin isteklerinin ana başlıklarını ise; yönetimin ve vilayet idaresinin iç işleri, valinin hak ve sorumlulukları, *Vilayet Meclis-i Umumi*’nin hakları, görevleri ve sorumlulukları, vali ve *Vali Meclis-i Umumi*, memurların görevleri, tayini ve görevden alınmaları, vilayetin maliyesi, belediyenin görevleri ve sorumlulukları, vakıfların görevleri ve sorumlulukları, mahluk araziler ve miri taşınmazların durumu, müfettiş ve müsteşarların görevleri ve sorumlulukları, üst meclisin hakları, görevleri ve sorumlulukları, yerel dilin kullanımı ve askerlik hizmetleri ile ilgili bir dizi ıslahat talebi oluşturmaktadır. 1913 Paris Arap Kongresi’nden önce Selam, bölgenin şikayetlerini İstanbul’daki hükümete iletmeden evvel ilk Fransız Dışişleri Bakanı Stephen Pichon’la ve Fransa Büyükelçisiyle iletişime geçmiştir (Kassir, 2010, s.204). Bab-ı Ali ise böylesine geniş haklar veren istekleri yerine getirmeyi reddetmiştir. 17 Mart’ta dönemin Beyrut Valisi Ebubekir Hazım Bey ile görüşen Selam, yeni vilayetler yasası çıkacağını ve yasa çerçevesinde toplumun bazı reform taleplerinin yerine getirileceğini öğrenmiştir (Tauber, 1993, s.141). Selam bu kararı protesto etmek amacıyla vilayet konseyi üyeliği adaylığından geri çekilmiş (Kassir, 2010, s.241). Selam’ı da Ahmed Muhtar Bayhüm izlemiştir (Tauber, 1993, s.141).

26 Mart 1913’te kabul edilip 28 Mart’ta uygulamaya giren geçici Vilayetler Kanunu vilayet meclislerine çeşitli haklar tanımıştır. Bu kanun kapsamında; valinin otoritesi yeniden tanımlanmış, geçici bütçeleri onaylama yetkisi vilayet meclislerine verilmiş ancak valiye bütçeyi veto etme hakkı tanınmış, valiye meclis toplantılarını erteleme hakkı verilmiş ancak bu durumu dahiliye nezaretine bildirmek zorunda bırakılmış, vilayet meclisinin feshine gerek olursa bu durumu ancak hükümet kararı ve padişah iradesi yapılmasına karar verilmiş, mecliste siyasi konuların tartışılması ve yerel yönetim ve vergilendirme ile ilgili olmayan konularda karar alınması yasaklanmıştır (Ahmad, 2017, s.153). Oluşturulan yeni kanunlar çerçevesinde yerel yönetimlere iktisadi ve idari daha fazla özerklik tanınmış, böylelikle adem-i merkezîyetçiliğe doğru önemli bir adım atılmıştır. 26 Mart tarihli kanun aynı zamanda cemiyetin ıslahat taleplerini yerine getirdiği için cemiyetin kapatılması amacına hizmet etmiştir.

18 Mart 1913 tarihli rapora göre, *es-Sebat* gazetesinin müdürü Halil Zeniyye'nin *Cemiyet-i İslahiye'nin* bazı Hristiyan üyeleri adına yazdığı mektupta "Suriye Hristiyanlarının en büyük emeli, Fransa'nın Suriye'yi zaptetmesi" olduğunu belirtip bunun için izlenecek yöntemleri saymış, böylelikle derneğin ayrılıkçı bir yönü de ortaya çıkmıştır (Hallak, 2009, s.11, 132). Daha fazla ıslahat taleplerinde bulunan derneğin tehlikesini fark eden İttihat ve Terakki, 8 Nisan 1913 tarihinde derneğin kapatılmasına karar vermiş ve bazı yöneticileri tutuklamıştır. Dernek kapatıldıktan sonra, gazeteci, din alimi ve *İttihad el-Osmani* (Osmanlı Birliği) adında gazetenin editörü de olan Şeyh Ahmad Hassan Tabbara ve diğer üyeler derneğin kapatılması kararına karşı boykot çağrısında bulunmuştur (Campos, 2017, s.179).

Cemiyetin kapatılmasına karar verildiğinin ertesi günü bazı gazeteler kararı protesto etmek için valinin bildirisinin yer aldığı bölüm haricinde bomboş olarak yayımlanmıştır (Hallak, 2009, s.118). Ardından halk, gazetelere karara karşı duyduğu öfkeyi bildiren yazılar yollamış, aralarında Selam'ın da bulunduğu bir grup valiye cemiyetin fikri bir kuruluş olduğunu ve kapatma kararını kınadıklarını söyleyen protesto mektubu atmıştır. Tabbara'nın eylemleri neticesinde gazetesi kapatılmış ve Tabbara bir dönem gizli yayın yapmak zorunda kalmıştır (Campos, 2017, s.179). 12 Nisan 1913 tarihinde ise valinin cezalandırma tehdidine rağmen, kararı protesto etmek amacıyla tüm çarşı dükkanları kapatılmış, bazı kişiler tutuklansa da kısa süre sonra serbest bırakılmış ve 15 Nisan sabahı bazıları haricinde dükkanlar yeniden açılmıştır (Hallak, 2009, s.120-122).

Yeni Vali Ali Münif, 13 Temmuz 1913 tarihinde şehre geldiğinde halk validen reform talep etmiştir (Tauber, 1993, s.147). 1700 Beyrutlu'nun imzasını taşıyan dilekçe valiye verilmiştir. 1700 Beyrutlu Bab-ı Ali'ye verdikleri bu dilekçede Bab-ı Ali'ye bağlı olduklarını belirtmiş, yeni Vilayetler Kanunu'nun yürürlükten kaldırılmasını istemiş, eski hükümete sunulan reform kanunu önerilerinin kabul edilmesini talep etmiş ve Beyrut Reform Cemiyeti olarak da bilinen *Cemiyet-i İslahiye'nin* yeniden açılmasını istemiştir (Ahmad, 2017, s.155). Yolladıkları telgrafta cemiyetin kanunlara uyan ve diğer partiler gibi yasal bir parti olduğunu belirtmiştir. Böylelikle Beyrut, İttihat ve Terakki'nin uygulamalarını protesto eden ilk şehir olmuştur (Hallak, 2009, s.14). Bab-ı Ali ise Beyrutluların isteklerine cevaben Arap vilayetlerine Arapça konuşan memurlar atayacağını söylemiş, vilayet meclislerine kamu yatırımlarına yapılan harcamaları denetleyebilme hakkını vermiş, en az beş Arap vali ve üç Arap nazır olacağını ve Arap vilayetlerinin de resmi dillerinin Arapça olacağını söylemiştir (Ahmad, 2017, s.155-156). Ancak bu istekler yerine getirilmemiştir (Tauber, 1993, s.147). Bu sürecin ardında Tanielian'a göre Beyrut Belediyesi en önemli yerel kentsel kurum haline gelmiştir (Tanielian, 2014, s.743).

2.4. 1913 Paris Arap Kongresi

1908 yılında iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki Cemiyeti de idareyi ele geçiren her yönetim gibi yeni bir düzenini kurmuştur. Oluşturulan yeni düzen kapsamında Arap vilayetlerine Jön Türk rejimine bağlı memurlar getirilmiş ve bölgedeki geleneksel yönetim düzeni değiştirilmiştir. Böylelikle II. Meşrutiyet'in ilanının ardından "Arapların Osmanlı idaresine yabancılaşma süreci hızlanmıştır" (Rogan, 2017, s.176). "Arap seçkinleri artık İttihat ve Terakkiyi Türkleştirici bir hükümet olarak görüyordu" (Cleveland, 2015, s.158). İttihat ve Terakki'nin izlediği bu politika Arapların bir kısmını küstürmüş ve bazı Arap seçkinleri alternatif yollar aramaya başlamıştır.

1913 Paris Arap Kongresi Arap milliyetçiliğinin başlangıcı sayılabilir. *Arap Kongresi'nin* Paris'te toplanması fikri Paris'te yaşayan bir grup Arap tarafından Arapların sorunlarını ve reform çalışmalarını tartışmak üzere ortaya atılmıştır. Kongrede bütün Araplar temsil edilmemiş ve bazı Arap bölgelerinde yaşayan Araplar kongreye tepki göstermiştir. 1913 yılında Cebel-i Lübnan'ın önde gelen Dürzi ailelerinden birine mensup olan Şekip Arslan (1869-1946) Osmanlı temsilcisi olarak Kudüs, Beyrut ve Şam'a seyahatler düzenlemiş ve bu seyahatlerini Arapların görüşlerini Bab-ı Ali'ye bildirmek ve gerektiğinde Arapların düşüncelerini değiştirmek için kullanmıştır (Cleveland, 1985, s.23). *Arap Kongresi'ne* karşı çıkanlardan biri olan Arslan, Haziran 1913'te "Bu kongrenin yapılmasından memnun kalmadım" demiştir (Cleveland, 1985, s.25). *Arap Kongresi* bütün Arapları kapsayan bir kongre değildir. İçerisinde hem kongreye katılmayan Arap bölgeleri vardır hem de kongreye katılan bölgelerin ileri gelenleri tarafından hoş karşılanmamıştır. Aynı zamanda kongre Fransa'da yapıldığı için de çeşitli tepkiler vardır. Fransa'nın hem Hristiyan olması hem de Suriye üzerinde egemenlik kurmak istemesi kongreye karşı tepkilerin artmasına neden olmuştur. Cemal Paşa ise anılarında bu duruma;

"Kongrenin Fransa Hükümeti'nin himayesi ve dostluğu altında olması, meselenin şekil ve mahiyetini tamamen değiştiriyor ve adeta Fransızların Suriye'ye bilfiil müdahalelerini mucip kılacak bir sonuca varacağı düşüncesini veriyordu"

şeklinde yer vermişti (Cemal Paşa, 2010, s.72).

Selam, Michel Sursuk, Ahmet Muhtar Bayhüm, Halil Zayniehise, Eyüb Tabet ve Ahmad Hassan Tabbara *Cemiyet-i İslahiye* üyesi olarak kongreye katılmıştır (Tanielian, 2014, s.747). Kongreye katılan Araplar hoşnutsuzluklarını dile getirmişler, çeşitli ıslahat taleplerinde bulunmuşlardır. İttihat ve Terakki, Fransızların Suriye müdahalesini engellemek amacıyla Parti Sekreteri Mithat Şükrü başkanlığındaki heyeti *Arap Kongresine* katılması amacıyla Paris'e yollamıştır (Ahmad, 2019, s.195). İlimli

seyreden kongre sayesinde İttihat ve Terakki Arapların bazı isteklerinin yerine getirilmesi gerektiğini anlaşırsa da Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması nedeniyle bu isteklerin tamamını yerine getirememiştir.

1913 Paris Arap Kongresi'nde Araplar yapılacak ıslahatlarla alakalı çeşitli kararlar almışlardır. Alınan kararlar Araplar için siyasi program niteliği taşımaktaydı. Bu kararların ana başlıkları; Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Arapça'nın tanınması ve Arap vilayetlerinde Arapça'nın resmi dil olarak tanınması, adem-i merkezîyetçi bir yönetim anlayışının benimsenmesi, askerlik hizmetinin zaruri haller haricinde Arap topraklarında yapılması, ıslahatların süratle uygulanması, Lübnan mutasarrıflığının maddi durumunun düzeltilmesi için Osmanlı hükümetinin garanti vermesi, Arapların siyasi haklarından faydalanmasının garanti altına alınması, umumi meclislerin yetkisinin genişletilmesi ve yabancı müsteşarlar atanmasıdır (Hallak, 2009, s.127-128). Kongrede Araplar aldıkları kararları hem Osmanlı hükümetine hem de Osmanlı İmparatorluğu ile birlik olan devletlere de bildireceklerini ve Osmanlı Ermenilerinin adem-i merkezîyetçiliğini de desteklediklerini bildirmişlerdir.

Kongreye katılan Osmanlı elçisi Mehmed Rıfat Paşa'ya alınan kararların bir kopyası verilmiştir. Paşa ıslahatların yapılması konusunda hemfikir olsa da bu kararların yumuşatılması gerektiğini belirtmiştir. Mithat Şükrü Bey ile kongre arasında mutabık kalınan anlaşma ile ise; askerlerin yaşadığı yerlere yakın bölgelerde askerlik yapması, yerel meclislerin kararlarının bağlayıcı olması, hükümette en az üç Arap'ın olması, vali dışında diğer görevlilerin Arapça bilmesinin zorunlu olması, ilk ve orta öğretim dilinin Arapça olması ve yüksek öğretimin diline de çoğunluk tarafından karar verilmesi, yabancı uzmanların görevlendirilmesi, Arap vilayetlerindeki tüm resmi işlerin Arapça yürütülmesi, en az beş Arap vali ile on Arap mutasarrıfın atanması, parlamentoya her Arap vilayeti için oranına göre iki Arap'ın atanması karar altına alınmıştır (Tauber, 1993, s.199-200). Metinde Beyrut için özel olarak Beyrut genel konseyinin yarısının Müslim yarısının da Gayrimüslim olmasına karar verilmiştir.

1913 Paris Arap Kongresi'nde Suriye'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmasını isteyen kişiler de mevcuttur. Bu kişiler de Suriye'nin Fransa'ya katılmasını istediklerine dair bir belgeyi Fransa'ya sunmuşlardır. Bu belgede Hristiyanlara karşı taassubun ve vergi yükünün arttığından ve Suriye Hristiyanlarının göçe zorlandığından bahsedilmiş, "Hristiyanların her açıdan kahr, zulüm ve düşmanlığın hedefi haline" geldiği söylenmiştir (Hallak, 2009, s.130-131). Belgenin devamında, ıslahatların uygulanmayacağından bahsedilmiş, uygulanırsa dahi Hristiyanların durumunda bir iyileşme olmayacağından söz edilip, "Suriye Hristiyanlarının en büyük emeli, Fransa'nın Suriye'yi zaptetmesi" olduğu belirtilmiştir (Hallak, 2009, s.132).

Selam ayrılıkçı biri değildi ancak ıslahatçıydı. Bölgede çeşitli ıslahatlar yapılması gerektiğini savunmaktaydı. *1913 Paris Arap Kongresi'nin* ardından Cemal Paşa Fransızların Suriye'ye saldıracağından neredeyse emindi. Böyle bir olasılıktan korkan sadece İttihat ve Terakki Cemiyeti değildi. Selam da aynı şüpheleri taşıyordu. Bu nedenle Selam ve yanındaki birkaç kişi Paris'te Şark Meseleleri Müdürü ile konuşmuştur. Şark Meseleleri Müdürü Monsieur Margaret ile konuşan Ahmed Muhtar Bayhüm, Eyüp Sabit, Şeyh Ahmad Hassan Tabbara, Halil Zeyniye ve Selam, kongreyi Fransa'da yapma amaçlarının Fransa'daki özgürlük ortamı ve devletlerin arasındaki dostluk olduğunu belirtmiş ve Suriye'nin Fransız devletine geçmesini istemediklerini Osmanlı'ya bağlı kalmak istediklerini söylemiş, Monsieur Margaret de cevaben Suriye'yi işgal hakkında en ufak bir isteklerinin olmadığını ve Osmanlı İmparatorluğu ile huzur içinde yaşamalarını istediklerini belirtmiştir (Hallak, 2009, s.129). Cemal Paşa da anılarında benzer bir diyalog aktarmıştır. "1913 senesi başlarında Paris'te toplanan *Arap Kongresi'nde* Beyrutlu bir Müslüman Fransız Dış İşleri Bakanı Mösyö Pişon'a şöyle söylüyordu: Biz her ne kadar *Arap Kongresi'ni* Paris'te topluyorsak amacımız yalnız Arap vilayetlerinde ıslahat isteklerimizi Osmanlı Hükümetinden talep etmekten ibarettir. Fransa'nın Suriye'yi işgal etmesini kesinlikle istemiyoruz." (Cemal Paşa, 2010, s.363).

1913 Paris Arap Kongresi'nden dönerken Selam bir süre İstanbul'da kalmıştır. Bu süre zarfında da V. Mehmet ile görüşmüştür. Bu görüşmede Selam Arapların Osmanlı'ya biat ettiklerini yenilemiş, kendi deyişi ile "Araplar canlarını, mallarını ve evlatlarını yüce hilafet makamının korunması için feda edeceklerdir. Tabi olunan ile tabi olan arasındaki bağı kopartmaya matuf en küçük bir düşünce bile yoktur" demiş padişah da cevaben ıslahat isteklerinin kolaylıkla yapılması için Bab-ı Ali'ye emir vereceğini belirtmiştir (Hallak, 2009, s.135-136). Böylelikle v hem Arapların Osmanlı İmparatorluğu'na bağlılıklarını yinelemiş hem de ıslahat hareketlerinin daha hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesine katkı sağlamıştır.

Bu dönemde Bab-ı Ali Arap kamuoyunu kazanmak için bir dizi önlem almıştır. Bunlardan biri "reformun tavizsiz muhalifi" ve İttihat ve Terakki'nin sadık üyesi Beyrut Valisi Ebubekir Hazım Bey'i görevden almak, Hristiyan bir Arap olan Süleyman el-Bustani'nin Ticaret ve Ziraat Nazırı olması sonuncusu ise Mısır Hidiv ailesinin bir üyesi olan Said Halim Paşa'nın sadrazam ve hariciye nazırı olmasıdır (Ahmad, 2017, s.154-155 ve Tanielian, 2014, s.742). Kongrenin bitiş tarihi ile Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı arasında az bir zaman olduğu için kongrede alınan kararlar uygulanamamış ve böylelikle kongrenin etkisi sınırlı kalmıştır.

İstanbul'dan Beyrut'a dönen Selam Beyrut vekilliği için aday gösterilmiştir. Selam teklifi ilk başta kabul etmese de *Hüle Arazi* meselesi nedeniyle vekilliği kabul etmiştir. Böylelikle Selam Beyrut vekili olmuştur.

3. SELİM ALİ SELAM'IN ANILARI

3.1. Selim Ali Selam ve Cem'iyetü'l Makasidi'l Hayriyyetti'l İslamiyye

Cem'iyetü'l Makasidi'l Hayriyyetti'l İslamiyye yani kısa adıyla *Cem'iyetü'l Makasidi'l*, Müslüman çocukların eğitim görmesi için Hicri takvime göre 1296 tarihinde hayırseverler tarafından kurulan hayır derneğidir. Cemiyet; “karşılaştıkları sorunları dahi göremeyen kör şeyhlerin idaresi altındaki birkaç terk edilmiş ve pis odayla sınırlı tutulmuş eğitim sisteminin reform edilemediği için kaybedilen zamanı telafi edeceğini ilan” etmiştir (Kassir, 2010, s.176-177). Cemiyet hedefinin ilanından da anlıyoruz ki derneğin kurucuları pozitivist felsefeye inanmaktadır.

Kuruluşundaki amaç Beyrut'ta yaşayan fakir Sünni çocuklara eğitim vermektir (Johnson, 1978, s.56). Suriye Valisi Mithat Paşa'da görevi süresinde derneğe yardım eden kişilerdendi. Cemiyette sadece erkek değil kız çocuklarının da eğitimi sağlanmaktaydı. İlk okullar Beyrut'ta ardından da Trablusgarp, Kudüs, Halep, Baalbek ve Sayda'da kuruldu (Traboulsi, 2007, s.61 ve Kassir, 2010, s.177). Dernek, binalar inşa etmiş, farklı yerlere vakıflar kurmuş ve buralardan sağlanan gelirle de eğitime destek olmuştur. Zamanla derneğin faaliyet alanı yoksullar için hastahane gibi sosyal yardım hizmetlerini de kapsayacak şekilde genişlemiştir (Johnson, 1978, s.56). Ancak cemiyetin bazı siyasi amaçları da vardır ve bunların belirtleri de Baktıaya'nın aktardığı Beoman'ın raporuna göre: son altı yıldır faaliyetlerinde artış olmaması, üyeler arasında mason işaretleri kullanılması, kendi sınıfları haricindeki Müslümanları derneğe üye yapmamasıdır (2017, s.313). Baktıaya'ya göre bu durum da Hristiyanlar arasında 1860 İç Savaşı'nın yeniden yaşanacağına dair korku uyandırmıştır (2017, s.313). Cemiyetin hayır cemiyeti değil hükümet aleyhine çalışmalar yapabilmek amacıyla kurulan cemiyet olduğunun söylenmesi nedeniyle dönemin Suriye Valisi Hamdi Paşa tarafından ilga edilmiştir. Cemiyet de “*Yerel Maarif Şubesi*” adı altında maarif dairesine bağlanmıştır (Hallak, 2009, s.89).

1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile halk derneğin yeniden kurulup mülklerinin de iade edilmesini talep etmiştir. Halkın bu isteği yerine getirilmiştir. Selam ise Vilayet Encümenliği üyeliğinden istifasının kabul edilmesi şartıyla cemiyetin başkanlığını kabul edeceğini bildirmiştir. Ancak vali Selam'ın encümendeki görevinden istifa etmesini kabul etmemiş ve Selam her iki görevi birden sürdürmüştür.

Selam ilk iş olarak cemiyetin resmen tanınip, hükümetin emrinden ayrılmasını talep etmiş ve cemiyete ait mülklerin cemiyet adına kaydedilmesini istemiş ve Vilayet Encümeni de bu istekleri kabul etmiştir. İsteklerin kabulünün ardından cemiyet var olan okulların ıslahıyla ilgilenmiş, yeni okullar açmış, yeni öğretmenlerle anlaşmış, hem Müslim hem de Gayrimüslim ahaliden yardımları almış ve halk da çocuklarını okullara yollamaya başlamıştır. Ancak 1914 senesine gelindiğinde hükümet kararı değiştirmiş ve tüm itirazlara rağmen cemiyeti *Meclis-i Umumi'nin* bünyesine katmış ve savaş bitene kadar da cemiyet *Meclis-i Umumi'nin* denetimi altında kalmıştır (Hallak, 2009, s.91). Savaşın ardından yeniden kurulan cemiyet, Kral Faysal tarafından destek almıştır. 1923 yılında Selam başkan vekilliği görevinden ayrılmıştır.

3.2. Selim Ali Selam'ın Beyrut Mebusluğu Dönemi

9 Nisan 1914 tarihinde Beyrut'ta düzenlenen seçimlerin ardından Selam, Michel Sursuk ve Kamel al-Asaad Beyrut mebusu olmuştur. Selam vekillik sayesinde *Hüle Arazisinin* de imtiyazını elde etmiştir. 29 Mayıs 1914'te İstanbul'a gitmek üzere yola çıkan Selam 4 Haziran 1914'te İstanbul'a varmıştır. Selam, meclisteki ilk toplantısında ne Arapların özerkliğinden bahsetmiş ne de devlete bağlılığından ödün vermiştir (Kassir, 2010, s.244). Selam'ın meclisteki ilk icraatı maarif bütçesi ile ilgili olmuştur. Maarif bütçesi ile ilgili konuşmasının özetinin bir nüshası *el-Mukattam* gazetesinin 11 Temmuz 1914 tarihli 770. sayısında yer almıştır. Bu belgeye hatıratında yer veren Selam, kısaca Batılı devletlerle Osmanlı'nın eğitim bütçesini karşılaştırarak neden geri kaldığını anlatmış ve kız ve erkek çocuklarının okutulması gerektiğini, eğitime daha fazla bütçe ayrılması gerektiğini, okulların kalitesinin artırılması gerektiğini, öğretmen kalitesinin artırılması gerektiği belirtilmiş, Avrupa'ya gönderilen öğrenciler arasında Arap öğrencilerin de olması gerektiğini belirtmiş, Avrupa'ya öğrenci yollamak için merkezi bir sınav sisteminin gerekliliğinden ve Arapça öğretmenlerinin Arapça bilmediğinden bahsetmiştir (Hallak, 2009, s.142-145). Selam'ın konuşmasındaki satırbaşları çok önemli olmasına karşın Birinci Dünya Savaşı arifesinde maalesef işlerlik kazanamamıştır.

Selam, meclisin 20 Temmuz'da kapatılmasıyla Beyrut'a geri dönmüştür. Beyrut'a geri dönen Selam, 200 kadar gönüllüyü Birinci Dünya Savaşı'na katılması için askere kaydetmiştir. Ancak 1915 yılında hem Osmanlı hem de dünya siyasetini yakından takip etmek için İstanbul'a geri dönmüştür. Anılarından anlaşıldığı kadarıyla Selam imparatorluğun Birinci Dünya Savaşı'na girmesine karşıdır. Bu nedenle İstanbul'da savaşa girme nedenlerini sorgulayan bir önerge hazırlamıştır. Önergeyi vermeden önce Talat Paşa ile görüşen Selam, Talat Paşa'nın cevabını yeterli bulduğu için önergeyi sunmamıştır. Siyasi faaliyetlerini İstanbul'da devam ettirememiş ve Beyrut'a geri dönmüştür.

3.3. Selim Ali Selam'ın Cemal Paşa İle İlişkisi

Hatıratından anlaşıldığı kadarıyla Selam ve Cemal Paşa iyi anlaşamamaktadır. Her şeyden evvel Selam bir ıslahatçıdır ve İttihat ve Terakki sempatisini değildir. 1915 yazının sonlarına doğru Cemal Paşa Beyrut'a gelmiş ve "muzaffer krallar gibi karşılanmıştır" (Hallak, 2009, s.153). Cemal Paşa ve Selam arasında ıslahatçıları cezalandırmayla alakalı geçen sohbette Cemal Paşa Selam'a ıslahatçı olduğu için Zebdani'ye kaçtığını ima etmiş, Selam ise eğer niyetiniz cezalandırmaksa Zebdani görev alanınız dışında mı kalır şeklinde cevap vermiştir (Hallak, 2009, s.153-154). Bu muhabbetten iki gün sonra Selam tahkikata uğramış ve kısa bir süre gözetim altında kalmıştır. Selam sorgusunda Cemal Paşa'ya "Ben sadece ıslahat talep eden biriyim, Osmanlıları Fransızlara değiştirmem mümkün değil" demiştir (Hallak, 2009, s.31). Arap Devleti kurulması ile ilgili sorgulanan Selam, olayları bilmesine rağmen bilmediğini iddia etmiş, böylelikle suçsuzluğuna karar verilmiştir.

İkisi arasındaki görüş ayrılıkları Cemal Paşa'nın hain ilan edip idama yolladığı Arap ileri gelenleri üzerinden de görülmektedir. Selam Cemal Paşa'nın verdiği idam kararlarına karşıdır. Örneğin tutuklanıp serbest bırakılmasının ardından Cemal Paşa ile Tibe'ye gidecek olan Selam'ın kendi ifadesi ile "Memleketimizin evlatlarının idamını emrederken kendisini ziyaret etmeyi uygun bulmamıştık" demiştir (Hallak, 2009, s.162). Tibe'ye gitmediği için Vali ile görüşse de Selam kararından dönmemiştir. Ancak Vali'ye Cemal Paşa ile görüşmemesinin asıl gerekçesini anlatmamış, ailevi sebepler öne sürmüştür. Vali gitmemesinin farklı yorumlanacağını söylemesi üzerine Selam "Gerçekler size arz ettiğim gibidir. Gitme işimin farklı yorumlamalarına gelince; insanların yorum yapmalarını engelleyemem cevabını verdim" şeklinde cevap vermiştir (Hallak, 2009, s.163). Cemal Paşa'nın ilk infazı Beyrut saat kulesi meydanında hain ilan ettiği orta sınıftan olan on bir kişinin idamı ile 21 Ağustos 1915 tarihinde gerçekleşmiştir (Masters, 2017, s.236).

Selam, Cemal Paşa'nın ileri gelen Arapları vatana ihanet nedeniyle hapse yollamasının nedenini kendisine muhalif olanları susturmak böylelikle Arapları güçsüz bırakıp, haklarını dahi savunamaz duruma getirmek olduğunu düşünüyordu. Bu durumdan rahatsız olan Selam, Arap kökenli vekilleri toplayıp toplantı yapmak istese de vekillerin çoğu Selam'ın fikirne sıcak bakmıyordu. Selam ise vekillere;

"Benim niyetim Cemal Paşa'ya saldırmak yahut muhalefet etmek değil, toplantının amacı sadece bir durum değerlendirmesi yapmaktır. Eğer siz karar verirsiniz mecliste kendisiyle mücadele ederiz. Eğer isterseniz ben kendim onunla mücadele ederim. İsterseniz meclis başkanı Adil Bey'den bu komediye bir son vermesini isteyebiliriz. İttihat ve Terakki Partisi ile görüşmek isterseniz, ben ittihatçı olmadığım halde Parti'ye gidip sizin adınıza görüşme yapmaya hazırım. Maksadımız, üzerimize düşen görevi yerine getirmek için bir şeyler yapmaktır"

demiştir (Hallak, 2009, s.167). Ancak bu görüşmeden bir sonuç alınamamıştır. Bu toplantıdan kısa bir süre sonra Cemal Paşa, Selam'ı ve Muhtar Bayhüm'ü yakalatmak istemiş ancak Vali Azmi Bey bu isteğe onay vermemiştir. Muhtar Bayhüm'ün Şam'da Cemal Paşa ile görüşmesinin ardından Cemal Paşa hem Muhtar hem de Selam'ı tutuklamaktan vazgeçmiştir (Hallak, 2009, s.167). Ancak Vali Selam'a Cemal Paşa ile görüşmek zorunda olduğunu söylemiştir. Selam Cemal Paşa ile görüşmek istemiyordu ancak vali zor durumda kalacağı için görüşmek zorunda kalmıştır. Kendisinin Şam'a vardığının sabahında Aleyh'ten getirilen ileri gelen şahısların idamı gerçekleşmiştir. Selam içerisinde bulunduğu durumu "Memleketin önde gelenlerini idam ettiği şu saatte kanlı bir gaddar ile nasıl buluşacaktım ve konuşurken kim bilir aramızda neler geçecekti?" şeklinde açıklamıştır (Hallak, 2009, s.168). Selam Cemal Paşa ile bölgenin ileri gelenlerinin tutukluluğu hakkında konuşmuş ve Cemal Paşa'ya tutukluların serbest bırakılmasını tavsiye etmiştir. ıslahatlar hakkında başlayan konuşma ve Arap ileri gelenlerinin sürgün listesi nedeniyle toplantı gergin geçmiştir.

4. SONUÇ

Selim Ali Selam gerek siyasi kişiliği gerekse özel hayatıyla hem Arap aydını hem de Osmanlı bürokrati profiline örnek bir kişi olmuştur. Reformları savunan, Batılı, modernleşme yanlısı bir Osmanlı bürokratydı. Bölgenin Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmasını isteyen Selam, ayrılıkçı hareketlerle de mücadele etmiştir. Hem bölgenin ıslahı hem de ayrılıkçı hareketleri durdurmak için *Cemiyet-i İslahiye* 'yi kurmuştur. Hem Cebel-i Lübnan'ın hem de Arap coğrafyasının ıslahı, reformist kişiliğe sahip Selam için önemlidir. *Cemiyet-i İslahiye* üyesi olarak 1913 Paris Arap Kongresi'ne katılan Selam burada da ıslahat taleplerini yinelemiştir. Her ne kadar Selam Osmanlı milliyetçiliğini savunuyor olsa da hem kongrenin hem de Beyrutlu diğer kongre katılımcılarının içerisinde ayrılıkçı düşünceleri benimseyenler vardır. Selam, ayrılıkçı hareketlerle mücadele için *Cemiyet-i İslahiye* 'yi kurmuş olsa da bu konuda tam bir başarı sağladığını söylemek maalesef zordur. Anlaşıldığı kadarıyla Osmanlı İmparatorluğu'na bağlılığı Selam ve çevresinden bazı kişiler savunmaktaydı. Öyle ki Selam'a yakın olan bazı isimler dahi Arap Devleti fikri nedeniyle çeşitli cezai müeyyidelere maruz kalmıştır. 1913 Paris Arap Kongresi hem Arap milliyetçiliği hareketlerini başlatmış hem Arap bağımsızlığı hareketlerini körüklemiş aynı zamanda bölgenin Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı olduğunun altını çizmiştir. Bu bağlamda kongrenin birden fazla işleve sahip olduğunu söyleyebiliriz. Ancak kongrenin

tüm Arapların genel düşüncesi olduğunu söylemek güçtür. Kongreye itiraz eden Arapların varlığı, Arap milliyetçi hareketinin ileride de kendi içerisinde çeşitli fraksiyonlara bölüneceğinin de önemli bir göstergesidir.

Cemiyet-i Islahiye ise bölge özelinde bir kuruluş olarak hayatını devam ettirmiştir. Bölgenin ıslahı için çalışmış ve bölgenin çeşitli taleplerini Bab-ı Ali'ye bildirmiştir. Ancak Bab-ı Ali bölgesel bir idareye böylesine geniş haklar vermek istemediği için reddetmiştir. Vilayetler Kanunu ile bölgeyi yatıştırmaya çalışsa da başarılı olamamıştır. Vilayetler Kanunu'nun ardından *Cemiyet-i Islahiye* Bab-ı Ali tarafından kapatılmıştır. *Cemiyet-i Islahiye*'nin kapatılmasını bölge halkı protesto etmiş ancak cemiyet yeniden açılmamıştır.

Selam reformist birisi olduğu kadar modern de birisidir. Eğitim yolu ile batılılara karşı başarılı olunabileceğinin fikrine erken varmış birisidir. Kendi hayatında da bu minvalde ilerleyen Selam, çocuklarına kız-erkek ayrımı yapmaksızın iyi bir eğitim vermiştir. Bölgenin kurtulmasının yollarından biri olarak eğitimi gören Selam, *Cem'iyyetü'l Makasıdî'l Hayriyyetü'l İslamiyye'nin* başkanlığını yapmıştır. Selam'ın eğitimle ilgili tek çalışması *Cem'iyyetü'l Makasıdî'l* olmayıp, Beyrut mebusluğu esnasında da eğitimle ilgili çalışmalar yapmıştır. Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın kapıda olması nedeniyle mecliste sunduğu rapor işlerliğe kavuşamamıştır. Dernek ise adı ayrılıkçı hareketlere karışması sebebiyle 1914 yılında kapatılmıştır. Derneğin kapatılmasına karşı olan Selam, Kral Faysal'dan destek alarak derneğin yeniden açılmasına yardım etmiştir. Savaşın ardından yeniden açılan derneğe 1923 yılına kadar başkanlık etmiştir.

Selam Beyrut Şehreminliği haricinde Beyrut mebusluğu da yapmıştır. Vekilliği dönemi Osmanlı İmparatorluğu'nun en sıkıntılı dönemine denk gelmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nı yakından izleyen Selam, Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşa girmesine karşıdır. Karşıtlığının asıl sebebi ise Osmanlı İmparatorluğu ne zaman savaşa girse sıkıntıları halkın çekmesidir.

Selam'ın anılarından anladığımız kadarıyla kendisinin Osmanlı milliyetçiliğine bağlılığını zayıflatan Cemal Paşa'nın Cebel-i Lübnan'da uyguladığı sert politikalar olmuştur. Cemal Paşa'nın emriyle kısa süreliğine tutuklanan Selam suçlamalardan beraat etmiştir. Ayrılıkçı fikirlere karşı olan Selam'ın *Cemiyet-i Islahiye*'yi kurmasındaki hedefi ayrılıkçı hareketleri bastırmaktır. Ancak savunmasında her ne kadar ayrılıkçı hareketleri desteklemediğini söylese de Arap Devleti'nin kurulma isteğine dair bilgisinin olmasına rağmen susması Selam'ın Osmanlı milliyetçiliğine bağlılığının azaldığının önemli örneklerinden biridir. Beraatinin ardından da Cemal Paşa ile görüşmeye karşı isteksizliğinin nedeni Cemal Paşa'yı "kanlı bir gaddar" olarak görmesi ve "memleketin önde gelenlerini idam" etmesidir. Selam'ın *Cemiyet-i Islahiye*'den itibaren geçirdiği değişim ve dönüşüm aynı zamanda Arap coğrafyasının da geçirdiği değişim ve dönüşüme paraleldir. Selam özelinde de anlaşılacağı üzere, bu dönem pek çok farklı düşüncelerin ve hareketlerin iç içe geçtiği bir dönemdir.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Çalışma kapsamında odak grup görüşmesi, anket, gözlem deney gibi çeşitli nicel araştırma yöntemleri kullanılmamıştır. İnsan/hayvan/bitki deneyleri ve klinik araştırmalara çalışma kapsamında yer verilmemiştir. Çalışma kapsamında kişisel hakların ve hürriyetin korunmasını gerektiren bir çalışma yapılmamıştır. Çalışma kapsamında kanuna aykırı bir malzeme/bilgi/yöntem kullanılmamıştır. Çalışma nitel yöntemlerle, yayınlanmış kitap/dergi/makale/arşiv belgesi/hatırat vb. eserler üzerinden yapılan bir siyasi tarih çalışmasıdır. Bu bağlamda, "ULAKBİLİM-TR Dizin Dergi Değerlendirme Kriterleri" kapsamında Etik Kurulu İzin Belgesine gerek yoktur.

Yazar Katkıları: Yazar çalışmanın tümünü tek başına gerçekleştirmiştir.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (2019). *İttihat ve Terakki* (çev. N. Yavuz). İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Ahmad, F. (2017). *Jön Türkler ve Osmanlı'da milletler* (çev. F. Aral). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akarlı, E.D. (1993). *The long peace: Ottoman Lebanon*. Los Angeles: California Üniversitesi Yayınları.
- Baktıaya, A. (2017). *Osmanlı Suriyesi'nde Arapçılığın doğuşu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Campos, M. (2017). From the "Ottoman nation" to "hyphenated Ottomans": Reflections on the multicultural imperial citizenship at the end of Empire. *Ab Imperio*, 1, 163-181.
- Cemal P. (2010). *Cemal Paşa anıları* (haz. F. Parin). İstanbul: Paraf Yayınları.
- Cleveland, W. (1985). *Islam against the West*. ABD: University Of Texas Pres.
- Cleveland, W. (2015). *Modern Ortadoğu tarihi* (çev. M. Harmanacı). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi: 30-10-0-0 9/52/9
- Hallak, H.A. (2009). *Beyrut Şehremininin anıları* (1908-1918). İstanbul: Klasik Yayınları.
- Harris, W. (2012). *Lebanon: A history 600-2011*. New York: Oxford Üniversitesi Yayınları.

-
- Johnson, M. (1978). Factional politics in Lebanon: The case of the 'Islamic society of benevolent intentions' (Al- Maqāşid) in Beirut. *Middle Eastern Studies*, 14(1), 56-75.
- Kassir, S. (2009). *Beirut*. Londra: University Of California Press.
- Masters, B. (2017). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Arapları 1516-1918* (çev. F. Coşkun). İstanbul: Doğan Kitap.
- Rassemblement Canadien Pour Le Liban. (2004). *History of Lebanon from prehistory to 2004*. Québec: Rassemblement Canadien Pour Le Liban.
- Rogan, E. (2018). *Araplar bir halkın tarihi* (çev. C. Demirkıran). İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Salibi, K. (1965). *The modern history of Lebanon*. London: Weidenfeld And Nicolson.
- Tanielian, M. S. (2014). Feeding the city: The Beirut Municipality and the politics of food during World War I. *Int. J. Middle East Stud.* 46, 737-758.
- Tauber, E. (1993). *The emergence of the Arab Movements*. Londra: Frank Cass And Co. Ltd.
- Thompson, E. (2013). *Justice interrupted*. Londra: Harvard Üniversitesi Yayınları.
- Traboulsi, F. A (2012). *History of modern Lebanon*. Londra: Pluto Yayınları.